

กิจกรรมการแก้ปัญหาโรคเอดส์และตัวชี้วัดความสำเร็จในสถานศึกษา ปีการศึกษา 2541- 2542: มุมมองของผู้บริหารและอาจารย์ที่เกี่ยวข้อง

ธนะพงศ์ จินวงษ์ พ.บ.*

บทคัดย่อ:

พฤติกรรมของวัยรุ่นในปัจจุบันมีความเสี่ยงสูงต่อการติดเชื้อ HIV โดยเฉพาะการมีเพศสัมพันธ์ที่ขาดการป้องกัน พฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่นกลุ่มดังกล่าวจะเริ่มตั้งแต่อายุอยู่ในสถานศึกษา และเนื่องจากสภาพปัญหาในแต่ละพื้นที่แตกต่างกัน แนวทางการแก้ปัญหาจึงต้องปรับให้เหมาะสมและต้องอาศัยบทบาทของผู้บริหารและอาจารย์ที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วม การศึกษานี้จึงต้องการทราบ ทรรศนะหรือมุมมองของผู้บริหารและอาจารย์ที่มีต่อเป้าหมายหรือตัวชี้วัดความสำเร็จ และการกำหนดรูปแบบกิจกรรมการแก้ปัญหา โดยใช้การสัมภาษณ์ผู้บริหารตามกลุ่มสถานศึกษา คือ โรงเรียนมัธยมศึกษาเขตเมือง เขตต่างอำเภอ และอาชีวศึกษา

ผลการศึกษาพบว่า ผู้บริหารตระหนักในปัญหาดังกล่าว แต่ด้วยนโยบายที่เน้นหนักหลายเรื่องทำให้การจัดลำดับความสำคัญของปัญหานี้อยู่ในอันดับรองลงไปเมื่อเทียบกับปัญหาขาดแคลนบุคลากร และคุณภาพสถานศึกษา ตัวชี้วัดหรือข้อมูลที่เก็บรวบรวมไว้ในสถานศึกษานั้นเน้นเพียงการรายงานให้กับส่วนกลาง และมีข้อจำกัดในเรื่องความถูกต้อง ความครอบคลุม และไม่สะท้อนสภาพปัญหาที่แท้จริง สำหรับรูปแบบกิจกรรมยังอยู่ในวงจำกัดเฉพาะในสถานศึกษา ในขณะที่สาเหตุของปัญหานี้เกี่ยวข้องกับครอบครัว ชุมชน และสังคมภายนอก

ข้อเสนอแนะจากการศึกษา ควรเปิดโอกาสให้สถานศึกษาได้วิเคราะห์ กำหนด และจัดลำดับความสำคัญของปัญหาด้วยตนเองให้มากขึ้น รูปแบบการแก้ปัญหาคควรเปิดกว้างให้ผู้เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วม และการติดตามประเมินผลควรปรับตัวชี้วัดให้สะท้อนสภาพปัญหาและนำข้อมูลมาตัดสินใจปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมมากยิ่งขึ้น

Key word: ผู้บริหารสถานศึกษา, การสัมภาษณ์, ทรรศนะ, เอดส์

Abstract: Activities and Indicators for AIDS Problem Solving in School, Academic Year 1998-1999: Educational Administrators and Teacher's Point of Views
Thanapong Jinvongs, M.D.

Social Medicine Department, Maharat Nakhon Ratchasima Hospital,
Nakhon Ratchasima, 30000

Nakhon Ratch Med Bull 2001;25:157-64.

Nowadays, teenager's practise of unprotected sexual intercourse gives a high risk of AIDS infection and transmission. According to different situations, the educational administrators and teachers should be involve in suitable problem solving. The objective is to study the administrators and teacher's attitude towards the goal or success indicators and the problem-solving model by interviewing the administrators in urban and rural secondary schools and vocational schools.

It was found out that the administrators realized this problem. But its priority was lower than drug and school quality problems, according to the policy. Indicators and data were only reported to the Ministry. The accuracy and coverage of data were limited. They did not present the real situation. The activity model was designed only for schools even though this problem was involved with family, community and society.

It is recommended that the school itself should define, set priorities and analyze the problem. The administrators should participate in setting up the problem-solving model. For evaluation, the indicators should be adjusted for presenting the real problem and the data should be properly used.

Key word: Educational administrators, interview, attitude, AIDS

เป็นที่ยอมรับกันว่าโรคเอดส์เป็นปัญหาสำคัญ และมีแนวโน้มที่จะเกิดกับกลุ่มวัยรุ่นเพิ่มมากขึ้น ดังจะเห็นจากข้อมูลผู้ป่วยโรคเอดส์และผู้ติดเชื้อที่มีอาการ (รายงาน 506/1) พบมีสัดส่วนของกลุ่มอายุ 20-29 ปี เพิ่มขึ้น ในขณะที่ผลการศึกษาพฤติกรรมเสี่ยงต่อการติดเชื้อของกลุ่มวัยรุ่น ได้แก่ นักเรียนมัธยมชาย และวัยแรงงาน ปังชี้ว่าอายุเฉลี่ยของการมีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกเพียง 15-16 ปี โดยร้อยละ 15-20 ของนักเรียนชายระดับมัธยมศึกษาปีที่ 5 ระบุว่าเคยมีเพศสัมพันธ์ และสองในสามของการมีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกเกิดกับเพื่อนหญิง ในขณะที่การมีเพศสัมพันธ์ในรอบปีที่ผ่านมา มีสัดส่วนของการใช้ถุงยางอนามัยระหว่างมีเพศสัมพันธ์กับเพื่อนหญิงเพียงหนึ่งในสาม⁽¹⁻³⁾

ในสาม⁽¹⁻³⁾

มีความพยายามผลักดันให้เกิดกิจกรรมในสถานศึกษาเพื่อลดปัญหาดังกล่าว เช่น โครงการเพื่อนเตือนเพื่อน โครงการสอนทักษะชีวิต โรงเรียนสีขาว ฯลฯ โดยมีจุดประสงค์ให้นักเรียนมีความรู้ ทักษะ และทักษะในการปฏิบัติตัวที่ถูกต้อง ผลการดำเนินงาน มีการรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ในรูปแบบรายงานกิจกรรม เช่น มีการจัดกิจกรรมกี่ครั้ง มีนักเรียนเข้าร่วมจำนวนกี่คน และสรุปปัญหาอุปสรรค โดยขาดข้อมูลการบรรลุเป้าประสงค์ หรือข้อมูลด้านอื่น ๆ ที่ผู้บริหารให้ความสำคัญ ทำให้กระบวนการตัดสินใจแก้ไขปัญหาของผู้บริหารและผู้เกี่ยวข้องมีข้อจำกัด เช่น ไม่เห็นว่าการปฏิบัติที่เป็นอยู่มีปัญหาหรือไม่ เพียงใด⁽³⁾

การศึกษาในครั้งนี้ มีจุดประสงค์เพื่อทราบทัศนะหรือมุมมองของผู้บริหารและอาจารย์ผู้เกี่ยวข้องที่มีต่อกิจกรรมการแก้ปัญหาโรคเอดส์และตัวชี้วัดความสำเร็จในสถานศึกษา และใช้เป็นแนวทางในการปรับระบบข้อมูลในการวางแผน ติดตามประเมินผลการดำเนินงานต่อไป

วัตถุประสงค์และวิธีการ

รูปแบบการศึกษา

เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์ผู้บริหารและอาจารย์ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมแก้ปัญหาโรคเอดส์ในสถานศึกษา โดยแบ่งกลุ่มสถานศึกษาเป็น 3 กลุ่มคือ โรงเรียนมัธยมเขตอำเภอเมือง โรงเรียนมัธยมเขตต่างอำเภอ และระดับวิทยาลัย

การระบุผู้ให้ข้อมูล (key informants)

สอบถามข้อมูลเพื่อระบุผู้บริหารและอาจารย์ที่มีประสบการณ์แก้ปัญหาโรคเอดส์ตามกลุ่มสถานศึกษาจากสำนักงานสามัญศึกษาจังหวัดและศึกษาธิการจังหวัด โดยมีสถานศึกษาที่ได้รับการระบุ 12 แห่ง แบ่งเป็น โรงเรียนมัธยมเขตอำเภอเมือง 2 แห่ง เขตต่างอำเภอ 8 แห่ง และวิทยาลัย 2 แห่ง

ประเด็นในการสอบถาม
กำหนดจากการทบทวนผลการศึกษาและการประชุมระดมสมองของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาเอดส์ในสถานศึกษาของจังหวัดนครราชสีมา โดยมีประเด็นดังนี้

1. สถานการณ์ของปัญหาพฤติกรรมเสี่ยงของนักเรียน/นักศึกษาในสถาบันการศึกษาของท่านเป็นอย่างไร

- ประเภทปัญหา ขนาดปัญหา ความรุนแรง และ แนวโน้ม โดยข้อมูลที่ได้ได้มาอย่างไร มีความน่าเชื่อถือเพียงใดในแง่ความถูกต้องและครบถ้วน

- ปัญหาพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศสัมพันธ์ในมุมมองของผู้บริหาร หมายถึงอย่างไร

- ที่เป็นอยู่เป็นปัญหาหรือไม่ ถ้าเป็น อะไรคือสาเหตุหรือปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับปัญหาดังกล่าว

2. ความคิดเห็นต่อนโยบายสถานศึกษา กิจกรรมที่ดำเนินการอยู่ ปัญหาและอุปสรรค

- มีแนวนโยบายในการแก้ปัญหาอย่างไร

- มีการดำเนินงานในรูปแบบใดบ้าง

- ปัญหาอุปสรรคที่พบ

3. ท่านใช้อะไรเป็นตัวชี้วัดในการประเมินผลว่าการแก้ปัญหาคล่องไปมากน้อยเพียงใด ถ้ามีการปรับปรุงเครื่องมือ และวิธีการในการวัดและประเมินผล ควรพิจารณาอย่างไร

- ตัวชี้วัดที่ใช้ เครื่องมือ และวิธีการ

- ผู้ดำเนินการ และการนำผลไปใช้

ขั้นตอนการเก็บ ตรวจสอบ และวิเคราะห์ข้อมูล

เริ่มจากสำนักงานสามัญศึกษาจังหวัดส่งหนังสือแจ้งผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อขอความร่วมมือ จากนั้นคณะผู้ศึกษานัดหมายเพื่อขอสัมภาษณ์ โดยก่อนการสัมภาษณ์จะชี้แจงวัตถุประสงค์ ขออนุญาตบันทึกข้อมูล ระหว่างสัมภาษณ์ และผลการศึกษาจะไม่ระบุชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ ชื่อสถานศึกษาเพื่อให้เกิดความอิสระในการให้ข้อมูล

นำสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลกลับไปให้ตัวแทนผู้บริหารพิจารณาอีกครั้ง ความเห็นที่ไม่ตรงกับที่สรุปไว้จะถูกหมายเหตุไว้

ผลการศึกษา

สามารถเก็บข้อมูลจากสถานศึกษา ได้ทั้ง 12 แห่ง แบ่งเป็น โรงเรียนมัธยมเขตอำเภอเมือง 2 แห่ง เขตต่างอำเภอ 8 แห่ง และ ระดับวิทยาลัย 2 แห่ง มีผู้รับการสัมภาษณ์ จำนวนทั้งสิ้น 19 คน แบ่งเป็นผู้บริหาร 13 คน (ผู้อำนวยการ 6 คน และผู้ช่วยฝ่ายปกครอง 7 คน) และผู้ปฏิบัติ 6 คน (อาจารย์สุศึกษา 2 คน และ อาจารย์ประจำชั้น 4 คน) โดยมีผลการสัมภาษณ์แบ่งตามกลุ่มผู้บริหาร และกลุ่มอื่น ๆ มีดังนี้

ประเด็นคำถามที่ 1 สถานการณ์ของปัญหาพฤติกรรมเสี่ยงของนักเรียน/นักศึกษา ในสถาบันการศึกษาของท่านเป็นอย่างไร

กลุ่มผู้บริหาร ผู้ช่วยฝ่ายปกครอง

- ผู้บริหารทั้งหมดระบุว่าปัญหาด้านพฤติกรรมของนักเรียนส่วนใหญ่เป็นเรื่องการไม่ตั้งใจเรียน ขาดเรียน และใช้ยาเสพติด สำหรับปัญหาเรื่องพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศเห็นว่าเป็นปัญหาแต่ไม่รุนแรง ส่วนใหญ่คิดว่าปัญหาต่าง ๆ มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น โดยเฉพาะปัญหายาเสพติด และมีความเห็นว่าข้อมูลพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศสัมพันธ์ในสถานศึกษา เก็บได้ยาก และข้อมูลปัญหาที่รวบรวมได้นำจะต่ำกว่าความเป็นจริง

- ความหมายของพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศสัมพันธ์ ผู้บริหารทุกคนเห็นตรงกันว่าเรื่องเพศกับวัยรุ่นในยุคปัจจุบันเป็นเรื่องปกติ แต่ที่เป็นปัญหาคือการไม่ป้องกัน การคิดเชื่อหรือการตั้งครรภ์ ในขณะที่ผู้บริหารบางส่วน มีความเห็นว่าการแสดงออกของนักเรียนชายหญิงที่เป็นคู่รักกันในปัจจุบันเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสม เช่น การจับมือ โอบกอด และเป็นปัญหาในสายตาของผู้บริหาร

- สาเหตุของปัญหาดังกล่าว ทุกคนเห็นว่าเกี่ยวข้องกับหลายปัจจัย ส่วนใหญ่ขึ้นกับพื้นฐานและสภาพแวดล้อมของเด็กนักเรียนเป็นหลัก โดยผู้บริหารโรงเรียนในเขตชนบทให้ความเห็นว่าสถานศึกษามักตั้งอยู่ไกลจากชุมชนทำให้นักเรียนมีโอกาสกระทำพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้องได้มากขึ้น และพบว่าในปัจจุบันจะมีแหล่งมั่วสุม ในหมู่บ้านเพิ่มขึ้นมาก เช่น โต๊ะสนุกเกอร์ ในขณะที่ ผู้บริหารโรงเรียนในเขตเมืองเห็นว่าสถานบันเทิง ร้านเกมส์ และร้านอินเตอร์เน็ต น่าจะเป็นสถานที่ที่กระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมเสี่ยงได้ง่าย

ผู้บริหารสถาบันอาชีวศึกษาในเขตเมืองให้ความเห็นว่านักศึกษาส่วนใหญ่เป็นเด็กต่างอำเภอ และมีถึงร้อยละ 30-40 ที่อาศัยอยู่หอพัก ซึ่งนำ

จะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เด็กมีอิสระ รวมไปถึงค่านิยม การมีเพื่อนต่างเพศ การช่วยกันออกค่าเช่าที่พัก รวมทั้งปัจจัยเสริมอื่น ๆ เช่น การดื่มสุรา การนิยมดูวีดิทัศน์ลามก และการใช้สารเสพติด ผู้บริหารบางคน ตั้งข้อสังเกตว่านักศึกษาระดับประกาศนียบัตร วิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) ส่วนใหญ่อายุมาก มีงานทำ และมีปัญหาเรื่องนี้น้อยกว่าระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.)

กลุ่มผู้ปฏิบัติ

- ปัญหาเรื่องพฤติกรรมเสี่ยง ส่วนใหญ่เห็นเหมือนผู้บริหาร คือเรื่องความประพฤติ การไม่ตั้งใจเรียนและยาเสพติด ทั้งนี้อาจารย์บางท่านตั้งข้อสังเกตว่า อาจเป็นเพราะเรื่องดังกล่าวได้รับการเน้นเป็นนโยบายและมีการเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบทำให้เห็นปัญหาชัดเจน ในขณะที่ข้อมูลปัญหาพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศรวบรวมได้ยาก และเห็นว่าปัญหาดังกล่าวน่าจะสูงกว่านี้เนื่องจากข้อมูลที่มียังขาดความครบถ้วน

- มีข้อแย้งจากอาจารย์บางท่านที่เห็นว่าตัวเลขรายงานที่รวบรวมจากนักเรียนสังเกตกันเอง เช่น โครงการเพื่อนเตือนเพื่อน อาจสูงกว่าความเป็นจริง เพราะนักเรียนกลุ่มเสี่ยงจริง ๆ จำนวนไม่มาก แต่มีนักเรียนส่วนใหญ่เห็นและรายงานพฤติกรรมดังกล่าว

- สำหรับสาเหตุและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับปัญหา ส่วนใหญ่เห็นว่าพฤติกรรมเสี่ยงดังกล่าวจะขึ้นกับตัวเด็กนักเรียนและปัจจัยจากครอบครัวร่วมกับสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีพฤติกรรมดังกล่าว เช่น นักเรียนที่พักอยู่หอพัก ก็จะมีอิสระและขาดการกวดขัน เอาใจใส่จากผู้ปกครอง การมีแหล่งมั่วสุมภายนอกสถานศึกษาเป็นจำนวนมาก การมีค่านิยมว่าการมีเพื่อนต่างเพศเป็นสิ่งโก้เก๋ การพยายามเข้มงวดกวดขันช่วยกำกับพฤติกรรมได้เฉพาะในโรงเรียน

ประเด็นคำถามที่ 2 ความคิดเห็นต่อนโยบายสถานศึกษา กิจกรรมที่ดำเนินการอยู่ ปัญหาและอุปสรรคกลุ่มผู้บริหาร

- ข้อมูลที่ได้จากผู้บริหารสถานศึกษาทั้ง 3 กลุ่ม มีความคล้ายคลึงกัน คือ นโยบายที่กำหนดจากส่วนกลางชัดเจน แต่เนื่องจากมีนโยบายเน้นหนักในหลายเรื่อง ในขณะที่สถานศึกษาแต่ละแห่งมีสภาพปัญหาที่แตกต่างกัน จำเป็นต้องจัดลำดับความสำคัญของแต่ละสถานศึกษาเอง โดยส่วนใหญ่ระบุว่าปัญหาพฤติกรรมเสี่ยงยังเป็นเรื่องยาเสพติด การไม่สนใจเรียน และคุณภาพของสถานศึกษาสำหรับเรื่องพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศจะยึดแนวทางที่ส่วนกลางกำหนดไว้เป็นหลัก และผู้บริหารบางท่านระบุว่าควรดำเนินการแก้ปัญหาเหล่านี้ไปด้วยกัน เนื่องจากเหตุปัจจัยหลายอย่างเกี่ยวข้องกัน และมักจะ เป็นกลุ่มเสี่ยงกลุ่มเดียวกัน

- สำหรับกิจกรรมที่ได้ดำเนินการอยู่ในแต่ละสถานศึกษา ผู้บริหารระบุว่ายึดแนวคิดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง โดยมีรูปแบบที่แตกต่างกันในแต่ละสถานศึกษา เช่น การชี้แจงให้ครูทุกคนรับทราบนโยบายในเรื่องนี้และเน้นว่าการอบรมศิษย์เป็นหน้าที่ของอาจารย์ทุกคน ครูประจำชั้นต้องใกล้ชิดกับศิษย์มากขึ้น มีการกำหนดเกณฑ์สำหรับพิจารณาความประพฤติ และเชิญผู้ปกครองในกรณีที่นักเรียนทำผิดสถานศึกษาบางแห่งกำหนดให้มีการเยี่ยมบ้านในรายที่มีปัญหา และมีอยู่หนึ่งแห่งที่ใช้ชุดเคลื่อนที่เร็ว ออกควบคุมปัญหาเมื่อได้รับแจ้งจากภายนอกว่ามีนักเรียนออกไปแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมในช่วงที่มีการเรียนการสอน

- ผู้บริหารเห็นว่าปัญหาอุปสรรคที่สำคัญในการแก้ปัญหาหนึ่งคือ การดำเนินงานเฉพาะในสถานศึกษาไม่เพียงพอ ต้องอาศัยความร่วมมือกับครอบครัวและ ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมมากกว่าที่เป็นอยู่ แต่ในทางปฏิบัติยังทำได้ยาก โดยผู้บริหารบางคนเสนอว่าปัญหา นี้ควรให้ครอบครัวและชุมชนเป็นแกนหลัก และดึงสถานศึกษาเข้าไปร่วม

ดำเนินการเนื่องจากภาระงานในสถานศึกษามีหลายด้าน

กลุ่มผู้ปฏิบัติ

- ในระดับผู้ปฏิบัติเห็นว่านโยบายที่ส่วนกลางกำหนดไว้เหมาะสมดีแล้ว แต่ควรเปิดโอกาสให้แต่ละแห่งได้จัดลำดับความสำคัญและปรับรูปแบบการแก้ปัญหาที่หลากหลายตามสภาพปัญหาในแต่ละพื้นที่ ซึ่งในระดับผู้ปฏิบัติได้ดำเนินการอยู่

- ตัวอย่างกิจกรรมที่ผู้ปฏิบัติในสถานศึกษาต่าง ๆ ได้ประยุกต์ขึ้น

บางแห่งเห็นว่าอาจารย์ส่วนใหญ่เป็นคนในพื้นที่ สามารถสอดส่องความประพฤติของนักเรียนได้อย่างทั่วถึงโดยใช้ระบบเครือข่ายเข้ามาช่วย

บางแห่งมีโครงการร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ เช่น ตำรวจ เพื่อช่วยสอดส่องดูแลความประพฤติของนักเรียน นักศึกษา ตามแหล่งมั่วสุมต่าง ๆ

มีอยู่ 2 โรงเรียนที่จัดให้ผู้ปกครองเข้ารับฟังคำบรรยายในเรื่องการสื่อสารกับลูกที่เป็นวัยรุ่นจากผู้เชี่ยวชาญในวันปฐมนิเทศ และมีการจัดกิจกรรมให้กลุ่มนักเรียนที่มีปัญหา เช่น group therapy นักเรียนที่สูบบุหรี่ เป็นต้น

บางโรงเรียนมีการนำเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่ไปให้นักเรียนวิเคราะห์ร่วมกัน ซึ่งดึงดูดความสนใจและสร้างการมีส่วนร่วมจากนักเรียนได้ดีกว่าการให้จับทเรียนในตำรา

- แต่กิจกรรมเหล่านี้พบว่าไม่สามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งเกี่ยวข้องกับข้อจำกัดของงบประมาณ นโยบาย และการสนับสนุนจากผู้บริหารสถานศึกษาและขาดการทำงานเป็นทีม โดยส่วนใหญ่เห็นว่าปัจจัยสำคัญต่อความต่อเนื่องของการแก้ปัญหาอยู่ที่ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นหลัก สำหรับผู้รับผิดชอบในแต่ละสถานศึกษาจะกำหนดผู้รับผิดชอบไว้เพียง 1-2 คน มีฝ่ายปกครองเป็นแกนหลัก เน้นการสั่งการให้ผู้เกี่ยวข้องรับไปดำเนินการมากกว่าการนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมไว้มาวิเคราะห์ และแก้ไขปัญหาร่วมกัน

มีบางสถานศึกษาที่ใช้ทีมงานทั้งฝ่ายปกครอง อาจารย์ และแนะแนวและอาจารย์สุศึกษาเข้ามาร่วมวางแผน และดำเนินการ ซึ่งจะทำให้แก้ปัญหาดำเนินการได้ครบวงจรมากกว่า

ประเด็นคำถามที่ 3 ท่านใช้อะไรเป็นตัวชี้วัดในการประเมินผลว่าการแก้ปัญหาหลุดไปมากน้อยเพียงใด ระบบข้อมูลเดิมเป็นอย่างไร ถ้ามีการปรับปรุงเครื่องมือและวิธีการในการวัด และประเมินผล ควรมีข้อพิจารณาอย่างไร

กลุ่มผู้บริหาร

- ผู้บริหารส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่าตัวชี้วัดความสำเร็จ ควรวัดที่ความร่วมมือของครูอาจารย์ และนักเรียนผู้ปกครองกับทางโรงเรียนมีมากขึ้น มากกว่าการวัดพฤติกรรมเสี่ยงหรือผลกระทบของปัญหาว่าลดลงหรือไม่ เพียงใด เพราะต้องใช้ระยะเวลาและขึ้นกับปัจจัยภายนอกสถานศึกษาเป็นส่วนใหญ่

- ถ้าจะมีการกำหนดตัวชี้วัดพฤติกรรมเสี่ยงเพื่อติดตามสถานการณ์ของปัญหา ผู้บริหารบางส่วนเห็นว่าควรเน้นเรื่องผิดระเบียบวินัยและปัญหาด้านความประพฤติผิดที่รุนแรง เช่น ใช้สารเสพติด ส่วนปัญหาพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศคิดว่าควรวัดเฉพาะเรื่องการมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัย เช่น ใส่ถุงยางอนามัย และปัญหาการตั้งครรภ์ระหว่างเรียน สำหรับการวัดว่านักเรียนมีเพศสัมพันธ์ร้อยละเท่าไร อายุเฉลี่ยมากน้อยเพียงใด คิดว่าไม่สำคัญเพราะเป็นเรื่องปกติของวัยรุ่นอยู่แล้ว

- สำหรับเกณฑ์ที่ระบุว่าระดับใดจึงเป็นปัญหา เช่น ไม่สวมถุงยางอนามัยเมื่อมีเพศสัมพันธ์ ร้อยละเท่าไรจึงเป็นปัญหาต้องรีบแก้ไข ผู้บริหารส่วนใหญ่เห็นว่าไม่สามารถระบุเป็นตัวเลขที่แน่ชัดได้ และเห็นด้วยว่าระดับจังหวัดหรือแต่ละสถานศึกษา ควรตั้งเกณฑ์ที่แสดงปัญหาไว้ โดยเปรียบเทียบกับเกณฑ์ของที่อื่น ๆ และน่าจะเป็นตัวเลขที่ใกล้เคียงกัน มีผู้บริหารบางท่านเห็นว่าเกณฑ์ระบุปัญหาไม่ต้องรอเพียงข้อมูลเชิงปริมาณอย่างเดียว การมีปัญหาระดับวินัยหรือความประพฤติที่ผิดร้ายแรงเพียง

รายก็เป็นปัญหาแล้ว

- ระบบข้อมูลที่มีอยู่ มีความครอบคลุมทั้งด้านระเบียบวินัย และ พฤติกรรมเสี่ยงอยู่แล้ว ข้อสำคัญคือจัดให้มีการรวบรวม วิเคราะห์ และนำข้อมูลไปใช้อย่างจริงจัง แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสนใจของผู้บริหารแต่ละสถานศึกษา และความเข้มงวดจากระดับนโยบายด้วยเหมือนกัน

- กรณีจะเก็บข้อมูลเพิ่มเติมนอกเหนือระบบข้อมูลที่มีอยู่ เช่น ประเมินสถานการณ์ พฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ ผู้บริหารทุกคนเห็นตรงกันว่าควรดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่ สาธารณสุข จะได้ข้อมูลที่ถูกต้องกว่าการเก็บโดยครู อาจารย์ในสถานศึกษา

กลุ่มผู้ปฏิบัติ

- มีความเห็นตรงกับกลุ่มผู้บริหารในเรื่องตัวชี้วัดความสำเร็จ ควรเน้นการมีส่วนร่วมจากนักเรียนผู้ปกครอง และชุมชนในการแก้ปัญหาเรื่องนี้ แต่อาจวัดได้ยาก โดยเห็นว่ายังคงต้องมีตัวชี้วัดพฤติกรรมเสี่ยงที่สะท้อนสถานการณ์ของปัญหาทั้งในสถานศึกษา และระดับจังหวัด เพื่อเป็นการกระตุ้นผู้บริหารระดับต่าง ๆ ให้ตระหนักในปัญหาเหล่านี้

- เห็นสอดคล้องกับผู้บริหารว่าตัวชี้วัดพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ ควรเน้นเรื่องความรู้ ความสามารถในการป้องกันตัวเองให้มีเพศสัมพันธ์อย่างปลอดภัย สำหรับเกณฑ์ที่จะระบุว่าเป็นปัญหานั้นนอกจากยึดตามนโยบายหรือสถานการณ์ของประเทศแล้ว ควรมีการตั้งเกณฑ์ของสถานศึกษาตัวเองให้ชัดเจนอีกด้วย

- ส่วนใหญ่เห็นว่าระบบข้อมูลในสถานศึกษา มีการบันทึกปัญหาพฤติกรรมด้านต่าง ๆ ของนักเรียนไว้แล้ว แต่ยังขาดการรวบรวม การวิเคราะห์และนำเสนอในภาพรวมซึ่งถ้ามีการกำหนดตัวชี้วัดและเกณฑ์ที่จะบ่งชี้ปัญหาพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศในสถานศึกษาไว้ชัดเจน รวมทั้งกำหนดบทบาทหน้าที่ของผู้รับผิดชอบในการวิเคราะห์และนำเสนอ จะช่วยกระตุ้นให้มีการนำข้อมูลไปใช้ ตัดสินใจได้มากกว่าที่เป็นอยู่

- สำหรับประเมินสถานการณ์พฤติกรรมเสี่ยงทางเพศสัมพันธ์ เห็นตรงกับผู้บริหารว่าควรดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่สาธารณสุข หรือบุคคลภายนอก โดยวิธีการเก็บต้องเน้นให้นักเรียนมีอิสระในการตอบข้อมูลตามความเป็นจริงมากที่สุด

วิจารณ์

สถานการณ์ของพฤติกรรมเสี่ยงของนักเรียนนักศึกษา ในสายตาของผู้บริหารสถานศึกษาส่วนใหญ่เห็นว่าเป็นเรื่องยาเสพติดและปัญหาการไม่สนใจเรียน มากกว่าปัญหาของพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ อาจเนื่องจากแนวโน้มของปัญหาเสพติดเพิ่มสูงขึ้นชัดเจนทั้งในและนอกสถานศึกษา ร่วมกับนโยบายการป้องกันแก้ปัญหาเสพติดที่ได้รับเน้นหนักจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ผู้บริหารสถานศึกษาเห็นว่าปัญหาเรื่องพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศเกี่ยวข้องกับหลายเหตุปัจจัย โดยเฉพาะสภาพครอบครัว สังคม และสิ่งแวดล้อม จึงมองว่าการแก้ปัญหาดังกล่าวมิใช่บทบาทสถานศึกษาแต่ฝ่ายเดียว

สำหรับนิยามของพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศในทัศนะของผู้บริหาร ส่วนใหญ่เห็นว่าเรื่องเพศสัมพันธ์เป็นเรื่องปกติในวัยรุ่น แต่ที่จะเป็นปัญหา ก็ต่อเมื่อไม่ได้ป้องกันการติดเชื้อหรือป้องกันการตั้งครรภ์ ในขณะที่ผู้บริหารบางท่านเห็นว่าพฤติกรรมที่กระทำอยู่ในปัจจุบันหลาย ๆ อย่างเปิดโอกาสให้มีปัญหาทางเพศที่ไม่สมควรตามมา และเป็นที่น่าสังเกตว่าสถานศึกษาที่ผู้บริหารมีทัศนะแบบนี้ จะมีกิจกรรมในการแก้ปัญหาที่เน้นหนักในการลดพฤติกรรมเสี่ยงต่าง ๆ มากกว่าที่อื่น และนอกจากนิยามของพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศที่ไม่ชัดเจนแล้ว การวัดให้ได้ความจริงเป็นสิ่งที่ยาก ทำให้ข้อมูลที่มีอยู่ต่ำกว่าความเป็นจริง รวมทั้งปัญหาดังกล่าวยังเป็นเรื่องละเอียดอ่อน ต้องใช้ความระมัดระวังในการเปิดเผยข้อมูล⁽³⁾

ทั้งกลุ่มผู้บริหารและอาจารย์อื่น ๆ เห็นว่า

สาเหตุที่เกี่ยวข้องกับปัญหาพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศสัมพันธ์ มีหลายปัจจัย แต่ที่คิดว่าสำคัญและเห็นตรงกัน คือ การที่นักเรียนมีอิสระ เช่น พักอยู่กับเพื่อน หรือ เช่าหอพัก การขาดการกวดขันเอาใจใส่จากผู้ปกครอง การดื่มสุรา และการที่สภาพแวดล้อมมีแหล่งมั่วสุมอยู่มาก ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาที่มีอยู่⁽³⁻⁶⁾

จะเห็นได้ว่าสถานศึกษาในทุกระดับมีการนำนโยบายในเรื่องการแก้ปัญหาพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศไปสู่รูปธรรมของการปฏิบัติ โดยเห็นตรงกันทั้งผู้บริหารและผู้ปฏิบัติว่ามีนโยบายเรื่องต่าง ๆ ลงมามาก จำเป็นต้องเปิดโอกาสให้สถานศึกษาจัดลำดับความสำคัญและปรับแนวทางการดำเนินงานเอง เป็นที่น่าสังเกตว่ากลวิธีในการแก้ปัญหาของกลุ่มผู้บริหารจะเน้นการสั่งการให้ผู้รับผิดชอบปฏิบัติตามนโยบาย แต่สถานศึกษาที่ได้รับการสนับสนุนและเปิดกว้างจากผู้บริหารจะมีรูปแบบการแก้ปัญหาที่หลากหลายกว่า อย่างไรก็ตามในทุกแห่ง ระบุว่าประสบปัญหาความไม่ต่อเนื่องของกิจกรรม เนื่องจากขาดการสนับสนุนนโยบายและงบประมาณจากส่วนกลาง (ยังคงมีเฉพาะกิจกรรมพื้นฐานที่สถานศึกษาสามารถดำเนินการได้เอง)

มุมมองของผู้บริหารสถานศึกษาต่อตัวชี้วัดความสำเร็จในการแก้ปัญหาที่เห็นพ้องและแตกต่างกันคือ เห็นตรงกันว่าควรประเมินผลจากการมีส่วนร่วมแก้ปัญหของผู้เกี่ยวข้อง และถ้าจะวัดพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศควรเน้นเฉพาะการมีเพศสัมพันธ์ที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อ ส่วนเกณฑ์ที่ระบุว่าปัญหาควรได้รับการแก้ไข มีความเห็นต่างกันคือ ส่วนใหญ่เห็นว่าการมีการรวบรวมให้ทราบขนาดของปัญหาที่ชัดเจน ในขณะที่บางท่านเห็นว่าเมื่อมีปัญหา 1-2 ราย ก็ต้องได้รับการแก้ไขโดยไม่ต้องรอข้อมูลที่สะท้อนปัญหาในภาพรวม

สำหรับระบบข้อมูล เพื่อการวางแผนและประเมินผลทั้งผู้บริหารและผู้ปฏิบัติเห็นตรงกันว่า

เหมาะสมและเพียงพอ แต่ที่ยังต้องปรับปรุงและพัฒนาอีก คือ การวิเคราะห์และนำเสนอ โดยจะดำเนินการได้มีประสิทธิภาพต้องอาศัยการกำหนดตัวชี้วัดและเกณฑ์ที่ชัดเจนกว่าที่เป็นอยู่ พร้อมทั้งสนับสนุนให้มีคณะทำงานในแต่ละสถานศึกษา และการเก็บข้อมูลเพื่อสะท้อนสถานการณ์ภาพรวมระดับจังหวัดควรเป็นทีมงานภายนอกจะได้ความจริงมากกว่าการใช้ระบบข้อมูลที่มีอยู่

ข้อเสนอแนะ

- การระบุสถานการณ์พฤติกรรมเสี่ยงของนักเรียน นักศึกษา ทั้งเรื่องพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ ยาเสพติด ได้ถูกต้องและครอบคลุม ต้องได้รับการสนับสนุนจากระดับนโยบาย ตั้งแต่การกำหนดนิยามตัวชี้วัด และเกณฑ์ขั้นต่ำ เช่นเดียวกับการกำหนดเกณฑ์ชี้วัดมาตรฐานโรงเรียน พร้อมทั้งมีการติดตามประเมินผลที่เป็นระบบ

- สำหรับแนวทางการแก้ปัญหา ควรเปิดโอกาสให้สถานศึกษาแต่ละแห่งได้จัดลำดับความสำคัญ และปรับรูปแบบให้เหมาะสมกับสภาพปัญหา มากกว่าเป็นสูตรสำเร็จจากส่วนกลาง และส่งเสริมให้สถานศึกษานุรณาการกลวิธีแก้ปัญหาในเรื่องที่มีเหตุปัจจัยหรือกลุ่มเป้าหมายเดียวกัน มากกว่าแยกดำเนินการเป็นเรื่อง ๆ พร้อมทั้งสนับสนุน ให้เกิดทีมงาน ที่มีผู้เกี่ยวข้องจากทุกฝ่าย และสนับสนุน ให้เกิดความต่อเนื่องของกิจกรรมแก้ปัญหา

- ควรมีการศึกษาและพัฒนาตัวชี้วัดและเกณฑ์ระบุปัญหาที่สอดคล้องและเหมาะสมต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณผู้บริหารและคณาจารย์ในสถาน

ศึกษาทั้ง 12 แห่ง ที่ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ และผู้อำนวยการสามัญศึกษาจังหวัด ที่อำนวยความสะดวกในการระบุ กลุ่มเป้าหมายและจัดเก็บข้อมูล

เอกสารอ้างอิง

1. กำนวม อึ้งชูศักดิ์, ครรชิต ลิ้มปกาญจนรัตน์, ทวีป กิตติยาภรณ์, อนุพงศ์ ชิตวารการ. การประมวลและสังเคราะห์ องค์ความรู้ด้านระบาดวิทยาโรคเอดส์ในประเทศไทย: กรณีการเฝ้าระวังโรค. State of the art review HIV/AIDS epidemiology in Thailand: surveillance issue. กองระบาดวิทยา สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข. ศูนย์ความร่วมมือการวิจัยโรคเอดส์ (HAC). กองกรมควบคุมโรคติดต่อ; 2541.
2. กำนวม อึ้งชูศักดิ์, อรพรรณ แสงวรรณลอย, อมราทองหงษ์, และคณะ. ผลการเฝ้าระวังการติดเชื้อเอชไอวีในประเทศไทย 2542 (รอบที่ 17). วารสารโรคเอดส์ 2542;11:163-75.
3. สุมิตร สุตรา, สุวรรณ อรุณพงศ์ไพศาล. รายงานการทบทวนองค์ความรู้ การวิเคราะห์สภาวะสุขภาพและแนวโน้มของประชากรวัยเรียน. สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข; 2543.
4. ศุภจรี วชิกรัตน์. ความรู้ ทักษะ ทักษะการปฏิบัติ เกี่ยวกับเรื่องเพศและโรคเอดส์: การศึกษานักเรียน ชายชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิจัยประชากรและสังคม. บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหิดล; 2533.
5. สุพัทตร์ วาณิชเสณี, ขจิต ชูปัญญา. ทักษะและความรู้เกี่ยวกับเอดส์ในกลุ่มวัยรุ่น. วารสารโรคเอดส์ 2533;2:76-80.
6. ปันดดา เพ็ชรสิงห์. อบายมุขที่มีความสัมพันธ์กับการหนีโรงเรียนของเด็กวัยรุ่น ใน กทม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต (อาชีวศึกษาและงานยุติธรรม) บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหิดล; 2530.